

Skipulagsstofnun
b.t. Jakobs Gunnarssonar
Borgartúni 7b
105 Reykjavík

Reykjavík, 19. nóvember 2021
UST202110-094/A.Þ.
10.05.00

Efni: Mat á umhverfisáhrifum – tillaga að matsáætlun – þjónustumiðstöð í Landmannalaugum

Vísað er til erindis Skipulagsstofnunar er barst 8. október sl. þar sem óskað er umsagnar Umhverfisstofnunar um ofangreinda tillögu að matsáætlun.

Framkvæmdarlýsing

Rangárþing ytra áformar að ráðast í endurbyggingu og frekari uppbyggingu á svæðinu í Landmannalaugum og á svæðinu við Námshraun við Sólvang. Núverandi meginþjónustukjarni er undir Laugahrauni en ráðgert er að færa meginþunga þjónustunnar norður fyrir Námshraun og dagaðstöðu norður fyrir Námskvísl.

Í tillögunni segir að markmið framkvæmdarinnar sé að styrkja ímynd Landmannalauga sem stórbrotið náttúrusvæði og þannig raska sem minnst náttúru og lífríki svæðisins.

Mat á umhverfisáhrifum

Í tilkynningarskýrslu kemur fram að þeir þættir framkvæmdar sem geta haft umhverfisáhrif eru einkum eftirfarandi: byggingar, aðstaða við tjaldstæði, baðaðstaða, tímburpallar, bílastæði, áningarstaður og varnargarður.

Þeir umhverfisþættir sem talið er að geti orðið fyrir umtalsverðum umhverfisáhrifum vegna framkvæmdarinnar og ráðgert er að fjalla um í umhverfismatsskýrslu eru eftirfarandi: útivist og ferðaþjónusta, ásýnd og landslag, landnotkun, fornleifar, gróður og jarðvegur, jarðmyndanir, vatnafar og fuglalíf.

Leyfi

Umhverfisstofnun bendir á að Landmannalaugar eru innan Friðlandsins að Fjallabaki sem var friðlýst árið 1979. Megineinkenni svæðisins eru fjölbreytt landslag og landslagsheildir, mikill breytileiki jarðminja og jarðhitafyrirbæra, sérstakt en viðkvæmt lífríki, víðerni, kyrrð og litadýrð. Markmið friðlýsingarinnar er að vernda þessar sérstæðu jarðminjar, landslag, lífríki og ósnortin víðerni svæðisins.

Umhverfisstofnun fer með umsjón og rekstur friðlandsins. Á svæðinu starfar sérfræðingur Umhverfisstofnunar í heilsársstöðu auk landvarða yfir sumartímann. Samkvæmt friðlýsingarskilmálum í auglýsingu um friðlýsingu Fjallabaks nr. 354/1979 er öll mannvirkjagerð, efnistaka og annað jarðrask í friðlandinu háð samþykki

Umhverfisstofnunar. Umhverfisstofnun bendir á að í töflu 2 í kafla 1.5 um leyfi kemur ekki fram að leyfi stofnunarinnar þurfi fyrir byggingu þjónustumiðstöðvar í Landmannalaugum.

Heimsminjaskrá UNESCO

Umhverfisstofnun bendir á að Torfajökulssvæðið er á tillögulista ríkisstjórnarinnar um svæði á heimsminjaskrá UNESCO. Í rökstuðningi sínum segir umhverfis- og auðlindaráðuneytið að landslag Torfajökulssvæðisins sé einstakt hvað varðar fegurð frá náttúrunnar hendi og að hin fjölbreytilegu svæði hafi orðið til vegna eldvirkni, jarðhita, jökla og árframburðar. Umhverfisstofnun telur mjög mikilvægt að ekki sé gengið á þá auðlind sem lítt snortin náttúra, víðernin og fjölbreytt landslag er. Því er mikilvægt að allar framkvæmdir við Landmannalaugar hafi ekki neikvæð áhrif á það landslag sem þar er að finna. Stofnunin telur að í umhverfismati skuli metin áhrif framkvæmdanna á Torfajökulssvæðið og hugsanleg áhrif framkvæmdanna á skráningu á heimsminjaskrá UNESCO.

Stjórnunar- og verndaráætlun

Umhverfisstofnun bendir á að í mars sl. kom út stjórnunar- og verndaráætlun fyrir Friðland að Fjallabaki sem var unnin í nánú samstarfi við Rangárþing ytra og ýmsa aðra hagsmunaaðila. Í matsáætluninni kemur fram að áætlunin sé í vinnslu, en rétta er að hún hefur verið gefin út.

Stjórnunar- og verndaráætlun friðlandsins er stjórnæki þar sem lögð er fram stefna um verndun svæðisins, hvernig viðhalda skuli verndargildi þess og hver framtíðarsýn fyrir svæðið er. Í kaflanum um markmið og stefnu í stjórnunar- og verndaráætluninni er lögð áhersla á mikilvægi þess að samræmi sé á milli skipulagsáætlana innan friðlandsins og stjórnunar- og verndunaráætlunar.

Í kafla stjórnunar- og verndaráætlunarinnar um innviði, mannvirki og umferð kemur fram að ekki sé gert ráð fyrir að fjölga þjónustusvæðum innan friðlandsins. Umhverfisstofnun telur að með því að hafa gistingu í skálum og tjöldum áfram í Landmannalaugum undir Laugahrauni og norðan megin við Námshraun sé verið að fjölga þjónustusvæðum. Umhverfisstofnun leggur áherslu á að sú þjónusta sé á einum stað til að skerða ekki enn frekar óbyggðaupplifun á svæðinu.

Umhverfisstofnun telur mikilvægt að samræmi sé á milli matsáætlunarinnar og þeirri stefnu sem fram kemur í stjórnunar- og verndaráætlun fyrir friðlandið í heild sinni.

Ástandsmat ferðamannastaða

Árið 2019 tók Umhverfisstofnun í gagnið nýtt verkfæri til að meta ástand ferðamannastaða innan friðlýstra svæða. Eitt þeirra svæða sem er metið árlega er Landmannalaugar. Svæðið er á appelsínugulum lista samkvæmt ástandsmati frá árinu 2020 sem þýðir að svæðið er undir álagi vegna ferðamennsku og útivistar. Svæðið er í hættu á að tapa verndargildi sínu og þörf er á aðgerðum til að afstýra því. Svæðið var áður á rauðum lista, en með aukinni landvörslu og stýringu á umferð um svæðið hefur tekist að draga úr álagi á náttúru svæðisins.

Vegna þess hve viðkvæmar jarðminjar og lífríki er að finna á svæðinu er mikilvægt að áhersla sé lögð á stýringu umferðar gesta svæðisins og þar sem Umhverfisstofnun er

umsjónaraðili svæðisins er það á ábyrgð stofnunarinnar að stýra umferð um svæðið. Því er mikilvægt að framkvæmdirnar styðji við markmið Umhverfisstofnunar um álagsstýringu, þ.e. að gestir svæðisins hafi tækifæri til að upplifa það markverðasta sem svæðið hefur upp á að bjóða án þess að gengið sé á verðmæti þess.

Gistirými

Í umfjöllun um skála Ferðafélags Íslands í matsáætlun er gert ráð fyrir áframhaldandi gistingu í skálanum þar sem gistirými er fyrir 78 gesti. Við skálann er gert ráð fyrir tjaldstæði fyrir allt að 30 tjöld á 1.500 m² svæði. Þá er einnig gert ráð fyrir að byggt verði við skálann 60 m² snyrtiaðstaða.

Umhverfisstofnun telur að það stangist á við þá hugmynd sem deiliskipulag Landmannalauga byggðist á í upphafi, þ.e. að endurheimta tilfinningu fyrir ósnortnum víðernum hálendisins á svæðinu við Laugahraun eins og kemur fram í kafla 3.3.2 í matsáætlun. Umhverfisstofnun telur að orðalagið „ósnortin víðerni“ sé ekki lýsandi fyrir þær framkvæmdir og það skipulag sem áætlað er á svæðinu.

Bílastæði

Í matsáætlun er gert ráð fyrir samtals 30 bílastæðum fyrir rútur og 190 stæðum fyrir einkabíla á þremur stöðum, við Námskvísl, við áningarstað vestan Námshrauns og við Námshraun, auk 50 stæða fyrir húsbíla.

Umhverfisstofnun vísar í fyrri umsögn stofnunarinnar um deiliskipulag fyrir Landmannalaugar og telur að meta þurfi nánar þörf fyrir fjölda rútu- og bílastæða á svæðinu. Stofnunin bendir á að ökutæki geta verið mjög áberandi og ákvarðanir um fjölda bílastæða er ein leið stýringar á umferð um svæðið. Umhverfisstofnun telur að í umhverfismati ætti að meta áhrif bíla og bílastæða á ásýnd og upplifun og bera saman við annan valkost um færri stæði.

Óbyggðaupplifun

Ein megin Einkenni friðlandsins eru ósnortin víðerni og kyrrð. Árið 2019 var gerð þolmarkagreining í Landmannalaugum þar sem kannað var viðhorf ferðamanna til ýmissa þátta er varða innviði og upplifun. Niðurstöður greiningarinnar sýna að langflestir ferðamenn sem heimsækja svæðið telja ósnortin náttúruleg víðerni vera hluta af aðdráttarafli svæðisins. Því telur Umhverfisstofnun mikilvægt að fyrirhugaðar framkvæmdir stuðli að varðveislu óbyggðaupplifunar í Landmannalaugum. Stofnunin telur að skoða ætti áhrif framkvæmdanna á óbyggðaupplifun í umhverfismati.

Náttúrulaug

Umhverfisstofnun bendir á að um baðstaði í náttúrunni gildir reglugerð nr. 460/2015.

Niðurlag

Umhverfisstofnun telur jákvætt að áætlað sé að endurskipuleggja og bæta þjónustusvæðið við Landmannalaugar til að verndargildi þess rýrni ekki. Álag hefur lengi verið á svæðinu en nú hafa Landmannalaugar færst af rauðum lista yfir á appelsínugulan með aukinni landvörslu og stýringu. Mikilvægt er að fyrirhugaðar framkvæmdir hafi ekki neikvæð áhrif á ástand svæðisins heldur styðji við áætlanir um að bæta ástandið og ásýnd svæðisins enn betur. Því telur stofnunin að þjónustan fyrir næturgesti ætti að vera öll á

einum stað en ekki dreifð eins og fyrirhugað er í matsáætlun til að skerða ekki enn frekar óbyggðaupplifun á svæðinu.

Í umhverfismati þarf að vera skýrt hver sé áætlaður fjöldi gesta og bílastæða. Þannig er hægt að meta raunveruleg áhrif framkvæmdanna og umferðar um svæðið í kjölfar þeirra.

Stofnunin telur auk þess mikilvægt að framkvæmdirnar séu í samræmi við stjórnunar- og verndaráætlun og skipulagsáætlanir. Mikilvægt er að framkvæmdirnar hafi ekki neikvæð áhrif á verndargildi svæðisins eða tilnefningu á heimsminjaskrá UNESCO.

Virðingarfyllst,

Agnes Þorkelsdóttir
sérfræðingur

Björn Stefánsson
sérfræðingur